

Bir Sultanın Mücevherleri: Ayşe Sultan'ın Cihaz (Çeyiz) Defteri

Jewels of a Sultan: Ayşe Sultan's Cihaz (Dowry) Notebook

Gülser YARDIM

Nevşehir Hacı Bektaş Veli
Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi,
Osmanlı Müesseseleri ve
Medeniyeti Tarihi Anabilim Dalı,
Tarih Bölümü, Nevşehir, Türkiye

*Department of History, Department
of Ottoman Institutions and
Civilization History, Nevşehir Hacı
Bektaş Veli University Faculty of
Arts and Sciences, Nevşehir, Turkey*

Geliş Tarihi/Received: 09.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 11.01.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 26.05.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Gülser YARDIM
E-mail: gulseryardim@nevsehir.edu.tr

Atif: Yardım, G. (2023). Bir Sultanın
Mücevherleri: Ayşe Sultan'ın Cihaz
(Çeyiz) Defteri. *Turcology Research*,
77, 183-197.

Cite this article as: Yardım, G. (2023).
Jewels of a Sultan: Ayşe Sultan's Cihaz
(Dowry) Notebook. *Turcology Research*,
77, 183-197.

Content of this journal is licensed
under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International License.

ÖZ

İncelenen defter, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nden temin edilmiştir. Defter bir cihaz yani çeyiz defteridir. Defterin sahibi Ayşe Sultan'dır. IV. Mehmet'in kız kardeşi olması büyük ihtimaldir. Defterin tarihi 9 Cemaziye'l-âhir sene 93 yani miladi olarak 15 Haziran 1682'dir. Defterde ilk olarak Ayşe Sultan'ın çeyizi için yaptırılan eşya ve takıların listesi bulunmaktadır. Sonrasında da Enderun hazinesinde mevcut olup çeyiz için bozdurulan ve bozdurulan bu eşyalardan yeniden yaptırılan çeşitli takıların ve kap kacağın listesi bulunmaktadır. Yaptırılan bu takı ve kap kacaklarda asıl olarak altın ve gümüş kullanılmıştır. Bahsi geçen eşyaların süslemesinde de inci, elmas, zümrüt, firuze, lal, yakut gibi değerli taşlar kullanılmıştır. Kullanılan değerli taşların sayısı bazı objelerde yüzlerceyi bulabilmektedir ve bu da hanedan mensubu kişilerin giyimindeki şaşaaayı, zenginliği ve zarafeti gözler önüne sermektedir. Yaptırılan takılar içinde bilezik, kuşak, kemer, sorguç, küpeler dikkat çekmektedir. Yaptırılan kap kacak ve eşyalar içinde de çok geniş bir liste bulunmaktadır. Bunlara maşraba ve kapak, yoğurt taşı, baklava tepsi, kahve ibriği, hamam taşı, şeker kutusu, kavanoz, tuzluk, lenger, kutu, hoşaf taşı, berber leğeni, emzikli ocak güğümü, faraşhane, buhurdan, şamdan ve mikras, abdest leğeni ve ibrik, çamaşır leğeni maşraba, hamam leğeni, kulplu tabe, sahan ve kapak kulplu kahve ibriği, ateşdan, tandır, çiçeklik, ocak siperi, iskemle, taam iskemlesi örnek olarak verilebilir. Tüm bu veriler aynı zamanda dönemin takılarının ve kullanılan eşyaların çeşitleri hakkında okuyucuya fikir verecek mahiyettedir. Diğer yandan bazı objeler daha sonrasında başka hanedan üyelerine verilmiştir. Bu da Osmanlı hazinesindeki eşyaların el değiştirmesine güzel bir örnek niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Ayşe Sultan, Çeyiz Defteri, Mücevher, Takı, Kap kacak, 17. Yüzyıl

ABSTRACT

The examined notebook was obtained from Presidency of the Republic of Turkey State Archives Ottoman Archives. The notebook is named as the dowry book. The owner of the notebook is Ayşe Sultan. It is very likely that she is IV. Mehmet's sister. The date of the book is 9 Cemaziye'l-ahir year 93, that is, 15 June 1682 in Gregorian terms. In the notebook, there is a list of the items and jewelry that were first made for Ayşe Sultan's dowry. Afterward, there is a list of various jewelry and utensils that were rebuilt from these items that were available in the Enderun treasury and were exchanged for dowry. Gold and silver were mainly used in these jewelry and utensils. Precious stones such as pearls, diamonds, emeralds, turquoise, garnets, and rubies were used in the decoration of the aforementioned items. The number of precious stones used can reach hundreds in some objects, and this reveals the splendor, richness, and elegance of the clothing of the dynastic people. Bracelets, belts, crests, and earrings draw attention among the jewelry made. There is also a very large list of utensils and items made. These include a mug and lid, yoghurt bowl, baklava tray, coffee ewer, bath bowl, sugar box, jar, salt shaker, lenger, box, cooking pot with spout, dustpan, censer, candlestick and mikras, ablution basin and pitcher, laundry tub, mug, bath tub, tabe with handle, coffee pitcher with pan and lid handle, ateşdan, tandoor, flower bed, stove shield, chair, full chair. All these data will also give the reader an idea about the types of jewelry and items used in the period. On the other hand, some objects were given to other dynasty members later on. This is a good example of the changing hands of the items in the Ottoman treasury.

Keywords: Ayşe Sultan, Dowry Book, Jewelry, Utensils, 17th Century

Giriş

Bu defter, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nden temin edilen cihaz yani çeyiz defterinin kaynaklığında yapılmıştır. Öncelikle cihaz defterinin Ayşe Sultan için hazırlandığı bilgisinin verilmesi gerekmektedir. Sultan ifadesinden de anlaşılacağı üzere hanedanın kadın üyelerinden biridir. Zira padişah veya şehzade kızlarının bu unvanı aldığı bilinmektedir (Karaca, 1997: 28) Ayşe Sultan'ın kim olduğuyla ilgili söylenebilecekler şunlardır. Defter 15 Haziran 1682 tarihine denk gelmektedir. Bu IV. Mehmet'in saltanat yıllarına gelen bir tarihtir. Çağatay Uluçay IV. Mehmet'in kızı olarak Hatice, Fatma, Ümmi Sultanlardan bahsetmektedir (Uluçay, 1985: 68-69). Akgündüz ise Fatma, Hatice, Emetullah Küçük Sultan, def'a Fatma Sultan ve Ümmi Sultanlardan bahsetmektedir (Akgündüz, 1995: 333). Sakaoğlu ise Hatice, Fatma, Ümmi ve ismi belli olmayan Kasım Mustafa Paşa ile evlenen bir kızının daha olduğunu belirtmiştir (Sakaoğlu, 2003: 287). Bu durumda Ayşe Sultan'ın IV. Mehmet'in kızı olma olasılığı düşmüştür. Diğer yandan Çağatay Uluçay Sultan İbrahim'in kızı olarak Fatma, Gevher, Beyhan Sultanlardan bahsetmektedir (Uluçay, 1985: 63-65). Sakaoğlu ise Fatma, Ümmü, Kaya, Ayşe, Beyhan ve Gevher Sultanlar olduğunu belirtmiştir. Ayşe Sultan'ın da İbşir Mustafa ile evlendiğini yazmıştır. (Sakaoğlu, 2003: 269). İncelediğimiz çeyiz bu Ayşe Sultan'a ait olmalıdır.

Cihaz gelin olacak kız için hazırlanan her türlü eşya, çeyiz demektir. (Ayverdi, 2010, 199). Bu cihaz Osmanlı sarayındaki bir sultana ait olduğunda daha görkemli ve ihtişamlı olduğunu söylemek mümkündür (Davis, 2009: 34). İncelediğimiz defter Osmanlı sarayındaki Ayşe Sultan'ın cihaz defteridir. Defter 17. yüzyılın son çeyreğine aittir ve içerisinde Enderun hazinesinden temin edilen aynı eşyalar, yeniden yaptırılan mücevherlerle süslü altın ve gümüş takılar, kap kacaklar ve mücevherlerin cins ve miktarlarıyla ilgili detaylı bilgiler içermektedir.

Çeyiz pek çok unsuru barındırmaktadır. Bunlar giyim kuşam unsurlarından, ev içi döşemelere ve evde kullanılan kap kacağa kadar genişletilebilir. Giyim kuşam da kendi içinde pek çok unsuru barındıran bir olgudur. Giyinmek vücudun örtünmesi kadar süslenmeyi de içermektedir. (Tezcan, 1983: 255.) Bu noktada giyim unsurları kişinin toplumdaki duruşu ve cinsiyetiyle ilgili ipucu veriler. Yani giyim kuşam unsurları Osmanlı toplumunda giyinmenin ötesinde manalar taşımaktadır. (Argıt, 2016: 230; Er-Sipahioğlu; 2014: 125). Bu noktada mesele hele hele Osmanlı hanedan üyeleri olduğu zaman daha da önem kazanmaktaydı. Kıyafetlerde ve takılarda değerli madenler kullanmak ve mücevherlerle süslemek güç ve iktidarı sembolize etmenin yollarından biriydi. (Atasoy, 2005: 60; İrepoğlu, 2000: 102; İrepoğlu, 2000: 114-115).¹ Bu durum Hanedan üyelerinin şaşaalı hayatlarını ortaya koyan pek çok çalışmaya da konu olmuştur.² Osmanlı Devleti'ne yaptığı ziyaretlerde edindiği izlenimleri kaleme alan Laydy Montagu 1718'de ziyaret ettiği Hafize Sultan'ın kıyafetlerini ve mücevherlerini uzun uzun anlatır hayranlıkla anlatmıştır. (Montagu, 2018: 98-99). İncelediğimiz defter bir yönüyle takılar ve mücevherleri konu aldığı için Osmanlı hanedan üyelerinin gösterişli yaşam tarzını örneklemesi açısından önemlidir. Bu aslında devleti yöneten kocaman bir hanedanın mensuplarının hayatını yansıtmaya demektir Neumann "her şeyin mevcut olduğu yerde kalıp mı (tüketim kalıbı) kalır?" (Neumann, 2009: 8) sözünde ifade edildiği gibi zenginliğin uç noktalarının nasıl sergilendiğinin gösterilmesini de içermektedir. Defterin içerisinde yer alan altın ve gümüşten yapılmış mücevherlerle süslenen kap kacağı da bu şaşaanın sergilenmesinde ve yaşanmasında kullanılan unsurlardan biri olarak görmek gerekmektedir.³ Tabi burada incelediğimiz konu herhangi bir servet analizi yapılmasının çok ötesindedir.

Ev eşyaları ve kap kacaklar da tıpkı giyim kuşam unsurlarında olduğu gibi kişinin yaşadığı sosyal çevre, serveti ve değerli madenlere olan düşkünlükleri ile ilgili fikir vermektedir. Bu noktada hanedan mensuplarının kap kacaklarının da değerli madenlerden yapıldığı hatta mücevherlerle süslediği bilinmektedir (Oğuz, 2018: 359-363; Bilirgen 2001: 150-168). Göz kamaştırıcı bu eşyalar çeyiz alayı sırasında yükler dolusu hayvanların üzerinden gelin köşküne götürülürken pırıltılarıyla halka sergilenmekteydi (Uluçay, 1992: 104-105; Baycar, 2006: 37). Bu halk üstünde hanedanın gücünü gösterme amacı da güdüyor olmalıdır.

Burada Osmanlı Devleti'nin hazine yapılanmasına dair kısaca bilgi verilmesi yerinde olacaktır. Osmanlı hazinesi klasik dönemde Birun ve Enderun hazinesi olmak üzere iki ana bölümden oluşmuştur. Birun dış hazinedir ve buradan fazla olan para Enderun Hazinesi'ne aktarılırdı. Enderun hazinesi de daha çok padişahın gelir ve giderleriyle ilgilenmekteydi (Tabakoğlu, 2008: 199). Fonksiyon olarak da kıymetli para, mücevher ve eşyaların saklandığı depo görevi görmekteydi. Kendi içinde Has Oda, Bodrum, İfraz, Çilhane, Raht, Hilat adlarıyla anılan bu hazineler, iç hazinenin bir çeşit fonları durumundaydılar (Uzunçarşılı, 1978: 75; Terzi, 2002, 893).

Defterin Tanıtılması

Defter, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinden temin edilmiştir. Yer numarası TS. MA. d 00020. 001. 00 deftere ait 9 adet mikrofilm görüntüsü mevcuttur. Defter a ve b yüzlüdür. Defter 2 a sayfası ile başlamaktadır. 2 b sayfasının ise bir kısmının kesilmiş olduğu anlaşılmaktadır. 3a sayfası boştur. 8b sayfası da boştur. Defterin sayfaları temiz ve okunaklıdır. Defterin başında 9 Cemaziye'l-âhîr sene 93 (15 Haziran 1682) tarihi belirtilmiştir. Defterde başka tarih yoktur. Yalnız daha ileriki tarihlerde başkasına ihsan olunan ya da tekrar müşahede olunan bazı parçaların yanına bazı tarih derkenarları düşülmüştür.

Bir Mücevher Defteri "Defterin Değerlendirilmesi"

Hazineden bazı mücevher ya da eşyalar, kimi zaman işe yaramadığı veya eskidiği gerekçesiyle, kimi zaman da devletin gereksinimlerini karşılamak üzere satılmıştır. Bazı mücevherlerin ise sultanların çeyizinin hazırlanması için bozdurulduğu veya başka mücevherlerin

1 Lüks tüketim malları ve servet arasındaki ilişki, tüketim kalıpları ilgili konuya farklı yaklaşımlar sunarak ele alan pek çok çalışma mevcuttur. Mesela örnek için bkz. (Artan, 1999: 299-300; Neumann 2009: 7-47; Reyhan 2008: 264; Oğuz, 2018: 114-129).

2 Örnek olarak şu eserlere bakılabilir: (Akyıldız, 1998: 28, 62; Oğuz, 2018: 253-257; Argıt 2014: 81-88; Şağır, 2016: 269-272; Küpeli, 2016: 164-165; Tekin, 2018: 301-313) Hanedan kadınlarının yayınlanan muhalefatlarından Kösem Sultan'ın içinde bu tür eşyaların sınırlı olduğu incelenen çalışmada da belirtildiği üzere bunun kaynak eserdeki bilgilerin muhalefatın bir kısmını içermesinden kaynaklanmış olabileceğini söylemek gerekir. (Küpeli, 2015: 132-133).

3 Bu durum saray düğünlerinde gelen hediyelere de yansyordu. Hediyelerini sunanlar hanedana yakışır en iyi hediye için çaba sarf ediyordu. Örn bkz. (Tuncer 2011: 46, 90-112. Ayrıca bkz. İkinci 2019: 55-64).

yapılması için değiştirildiği bilinmektedir (İrepoğlu, 1996: 27). İşte incelediğimiz defter bir yanıyla tam da böyledir. Ayşe Sultan'ın çeyizi için Enderun Hazinesi'nden çıkan takı, kap kakak ve mücevherlerin kayıtları mevcuttur. Bazı kayıtlarda hazineden alınan bazı eşyalar bozulup yeniden yaptırılanlar belirtilmiştir.

Hazinede Mevcut Olup Çeyiz için Ayrılanlar

Bu eşyalar genellikle takılardan ve sim ve altından yapılan kap kakaktan oluşmaktadır. Defterin 2a, 2b, 3a ve 4b sayfaları bu kayıtlar için ayrılmıştır. Burada kaydedilen takıların bazılarının daha sonrasında başka kişilere ihсан olunduğu anlaşılmaktadır.

Takı olarak öncelikle sorguçlardan bahsedilmesi gerekir. Sorguç kavuk, örf, destar, amâme, yûsufî, selîmî, horasânî, yatırtma, fes adı verilen her türlü erkek ve iç mekânlarda kullanılan kumaş, çiçek, çeşitli işlemelerle hazırlanan, hotoz adı verilen kadın başlıklarının üzerine takılan çeşitli mücevher veya kıymetli tüylerden yapılmış bir süsün adıdır. Kadın ve erkek başlıklarından başka at başlıklarına da sorguç takılmıştır. (Ertuğ, 2009: 378). Sorguç takmak halk ve hanedan üyelerini birbirinden ayıran bir takı idi. Osmanlı gücünü ve şaşaağını gösterme yöntemlerinden biriydi. (Tezci, 2021: 33-34). Tespit edilen sorguçlardan birisi 'elmas murassa' çiçek' olarak tanımlanmıştır ve sonrasında Rukiyye adlı ikinci kadına⁴ ihсан olunduğu belirtilmiştir. Diğeri de "murassa" peçe sorguç' olarak tanımlanmıştır. Bu sorguçtan çıkan mücevherlerin bazıları görülen o ki, başka ziynet eşyalarına işlenmiştir. Sonrasında kaydedilen iki kuşağın 1117 (1705-6) yılında bozulduğu ve müceddiden yaptırıldığı anlaşılmaktadır (2a).⁵

Bu listedeki dikkat çeken bir başka ziynet eşyası bileziktir. Elmaslarla süslenen bu bileziklerden biri yine 1117 (1705-6) yılında Emetullah baş kadın efendiye ihсан edilmiştir.⁶ Birinin de Fransız Balyosunun padişaha sunduğu hediyelerden birinin olduğu anlaşılmaktadır.⁷ (2a)

Listede zümrüt ve lalden yapılmış ikiye çift küpe de bulunmaktadır ki bunlardan biri yine 1115'te (1703/1404) baş kadın efendi hazretlerine ihсан olunmuştur. Diğeri de Enderun Hazinesi'ne verilip bozdurulduğu sonrasında bundan çıkan mücevherlerden sorguç yapıldığı anlaşılmaktadır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 2a).

Enderun Hazinesi'nden Ayşe Sultan'ın çeyizi için ayrılan kapların genelini gümüşten yapıldığı anlaşılmaktadır. Her birinin ağırlık bilgisi de verilmiştir. Bu kaplar içinde sahan ve kapak, ta'am sahan ve kapağı, şamdan, çeşitli tepsiler, leğen ve ibrikler, ateşdanlar, sürahi, matara ve kilit gibi parçalar bulunmaktadır. (2a-3b).

Taşra hazinesinde de Enderun hazinesine teslim olan birkaç parça murassaât kaydedilmiştir. Bunardan biri elmas sorguçtur ki 1110 (1698-99) senesinde Ümmü Sultan'a gönderildiği notu düşülmüştür.⁸ Bir diğeri elmas kuşaktır. 1121 (1709-1910) senesinde Mihrişah kullarına ihсан edildiği belirtilmiştir.⁹ Kayıtlı bir çift elmas bileziğin yine 1110 (1698-99) yılında Afife Kadına verildiği anlaşılmaktadır.¹⁰ Ayrıca bir çift incili elmas küpe de bu mücevherler arasındadır. (TS. MA. d 00020. 001. 00: 3b)

Çeyiz için Hazinelerden Çıkarılıp Bozdurulan Parçalar

İncelenen defterin 4a sayfasından sonra Enderun Hazinesi'nden, Has Oda hazinesinden ve silahtar ağada bulunan bazı kap-kacak ve mücevherli takıların çeyiz için bozdurulduğu anlaşılmaktadır. Defterde bu eşyalar ve onlardan çıkan mücevherler tek tek titiz bir şekilde kaydedilmiştir.

Enderun Hazinesi'nden çıkan ve bozdurulan mücevherli takılar şunlardır: Altı kıta mücevher sorguç, on bir paftalı kemer kuşak, beş kıta ön kuşak, bir çift murassa bilezik ve bir kıta istifandan¹¹ oluşmaktadır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 4a). Bu takılardan farklı boy ve kalitede elmas,¹² yakut,¹³ farklı inciler, çıkarılmıştır. Yine bu başlık altında "damgasız ve iki damgalı" şeklinde tanımlanan gümüş kap kakak ve bunların ağırlıklarıyla ilgili detaylı bir liste vardır. Bu gümüş kapların içinde sahan ve kapak, çeşitli büyüklüklerde tepsiler, lenger,¹⁴ baklava tepsi, şamdanlar, leğen, ocak tahtası, leğen ve ibrik bulunmaktadır. Ayrıca bu listede beş tane gümüş rikâb¹⁵ da bulunmaktadır. Toplamda 203 kıyye 16 dirhem hâlis simin elde edildiği belirtilmiştir (4a-b).

4 III. Ahmet'in kadınlarından biri olmalıdır (Uluçay 1985: 82). Bu kayıta tarih olmasa da defterin ilerleyen sayfalarında tarih kaydı düşülmüştür ve bu tarihler III. Ahmet döneminde işaret etmektedir (TS. MA. d 00020. 001. 00 : 6a).

5 Bozdurulan bu sorgucun mücevherlerinin nerelere sarf edildiğinin bilgisine de 2b sayfasında yer verilmiştir. Elde edilen bilgiler ' 1115 senesinde hazinedar ustanın küpesine, harem-i şeriften gelen küpeye; 1116 senesinde de 5 elmasının yeni yaptırılan bir kuşağa işlendiği anlaşılmaktadır. Yine geri kalanlardan 1121 senesinde III. Ahmet'in kızı Fatma Sultan'ın cihazı için kullanıldığı anlaşılmaktadır. 1123 senesinde de padişah için ayrıldığı anlaşılmaktadır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 2b).

6 III. Ahmet'in baş kadınıdır. (Uluçay, 1985: 79).

7 Bu bileziğin serüveni şu şekildedir: Fransızların 1681 Osmanlı Devleti'ne Sakız saldırısında verdikleri zarar karşılığında Fransa Kralı XIV. Louis tarafından IV. Mehmet'e gönderilen tarziye hediyeleri bulunmaktadır. Bu hediyeler bir nevi özür mahiyeti taşımaktadır. Hediyelere baktığımızda 23 kalem bulunmaktadır. Bunlardan biri de 'Kırmızı ve beyaz minâkârı yirmi iki çâr köşe evsat elmaslı bilezik; çift; bir.' şeklinde kaydedilmiştir (Açıkgöz 2011: 68). Bu hediyelerin 10 Cemaziye'l-ı evvel 1093/ yani 17 Mayıs 1682 tarihinde sunulduğu belirtilmiştir. (Açıkgöz, 2011: 62) Adı geçen bilezik incelediğimiz defterde de aynı şekilde kaydedilmiştir. Bu defterin tarihi 9 Cemaziye'l-âhir sene 93'dür. (D. 00020. 0002. 00; 2a). Diğeri yandan adı geçen çalışmanın ekler kısmında bulunan belgenin aslında adı geçen bileziğin 'Ayşe Sultan cihazları için ifrâz olunmuştur.' şeklinde kırmızı mürekkeple yazılan derkenârı bulunmaktadır (Açıkgöz, 2011: 77).

8 II. Mustafa'nın kızı olmalıdır (Sakaoğlu, 2003: 314).

9 III. Ahmed'in kadını olmalıdır (Uluçay, 1985: 81).

10 II. Mustafa'nın kadını olmalıdır (Uluçay, 1985: 73).

11 Gelin tacı (Parlatır, 2006: 773)

12 Taşların en sertidir. Kadınlar ve erkekler tarafından kullanılan bu mücevher sert olmasından ötürü yenilmezlikle özdeşleştirilmiş ve en eski Hıristiyan metinlerinde Hz. İsa'yı temsil etmiştir. (Brunhammer, 2000: 132).

13 En değerli taşlardan biri sayılan yakut, Hindistan'da değerli taşların efendisi olarak tanımlanmaktadır. Güvercin kanı renginde olan yakut, hükümdarlığı ve iktidarı simgelemektedir ve soyluluk taşı olarak da bilinir. (Brunhammer, 2000: 134).

14 Yayvan veya kenarları geniş kap, tepsi (Parlatır, 2006: 968).

15 Ata binmeye yarayan ayaklı, üzengi (Parlatır, 2006: 1413).

Has Oda Hazinesi Enderun'un en önemli yapılarından biri olan Has Odadaki kıymetli eşyalardan oluştuğu için bu isimle anılmıştır. Bu hazine Has Oda hazinedarı denilen kişinin nezareti altında idi (Pakalın, 1993: 758). Defterde adı geçen hazineden ihraç olunan ve bozdurulan parçalardan on beş kına altın kılıçtır. Bir diğeri üç kına mücevher sorguçtur. Sekiz kına altın pafta ve taç diğeri eşyalardır. Bunlardan elmas, lal,¹⁶ yakut, inci,¹⁷ pıruze,¹⁸ zümrüt¹⁹ gibi değerli taşlar çıkarılmıştır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 5a). Has Oda Hazinesi'nden ihraç olup bozulan eşyalar arasında kırk yedi kıyye tutan altın kaplar bulunmaktadır. Bu kapların şamdanlar, bâdiyeler²⁰ ve tepsi olduğu görülmektedir (TS. MA. d 00020. 001. 00: 5a)

Silahdar ağanın zabtında olup bozdurulan iki kına kılıç ve altı kına hançer de kaydedilmiştir. Bu, iki delici silahtan çeşitli boy ve kalitede elmas, yakut, lal elde edilmiştir (TS. MA. d 00020. 001. 00: 5b).

Defterin değer sayfası incelendiğinde bozulan bu takı, kap kakak ve silahlardan çıkan gümüş, altın ve değerli taşların yekûnu ile ilgili detaylı bir kaydın tutulduğu anlaşılmaktadır. Çok sayıda değerli taş ile birlikte murassa'ât eşyalardan on altı kıyye, kap kakaktan kırk yedi kıyye altın, iki yüz üç kıyye gümüş elde edildiği anlaşılmaktadır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 5b).

Bozdurulan Parçalardan Yeniden Yaptırılan Takılar, Kaplar ve Diğer Eşyalar

Ayşe Sultan'ın çeyizi için yeniden yaptırılan mücevherli takılardan en gözde olanlardan biri düğmeleri ile elli takım murassa çaprast olmalıdır. Çaprast (çep ü râst) karşılıklı şeritlere bağlı ilik-düğme düzeni şeklinde tanımlanmıştır (Tezcan, 1995; 149). Bunun için elli kıyye, sekiz dirhem altın kebir yedi yüz doksan dört, vasat üç yüz yirmi dört hurda bin dört yüz dört aded elmas verilmiştir. Bu çaprastın sonrasında bir takımı III. Ahmet'in eşlerinden 1115 (1703-1704) senesinde Emetullah baş kadın Efendiye, bir takımı 1116'da (1704-1705) Rukiyye ikinci kadına; bir takımı Safer 1121'de dördüncü kadına; bir takımı da Reb'ü'l-âhir 1125'te (1713-14) altıncı kadın efendiye ihsân olunmuştur (TS. MA. d 00020. 001. 00: 6a).

Bu takılar içinde dikkat çeken bir diğeri elmas bileziklerdir. Bunlardan iki çifti elmas bir çifti de laldir. Lal bileziğin 1105 (1693-94) senesinde Afife Kadına, elmas bileziğin çiftinin birinin de 1109 (1697-98) senesinde Âlîcenab baş kadına ihsan edildiği notu düşülmüştür.²¹ Biri de III. Ahmet'in kadını 1116 (1704-05) yılında Rukiyye ikinci kadına verilmiştir (TS. MA. d 00020. 001. 00: 6a).

Yaptırılan takılar arasında bir çift elmas küpe bulunmaktadır ki Cemaziye'l-evvel 1118'de (1706-7) Muhtar خنار kadına ihsan edilmiştir.²² 10 yaftalı kemer kuşak için pek çok elmas ayrılmıştır ve bu kuşak 1119 senesinde dördüncü kadına ihsan olmuştur. İki paftalı bir tür başlık olan istefan için de elmaslar ve yakutlar kuyumcu başıya verilmiştir. Bu istefanın 1124 (1712-13) senesinde Ümmügülsüm Sultan'a²³ ihsan edildiği anlaşılmaktadır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 6a).

Elmas, yakut, zümrüt ve incilerle süslü altından yapıma iki taraflı ayna da Ayşe Sultan'ın çeyizinin önemli parçalarından biri gibi görünmektedir. Yapımında çok sayıda adı geçen taşlardan kullanılmıştır. Daha sonra 1115 (1703-4) yılında bir tarafı III. Ahmet'in baş kadını Emetullah Kadına, 1116'da (1704-5) ikinci kadın Rukiyye Kadına ihsan edilmiştir (6b). Dokuz kına düğme, askı habbeler, üçer paftalı kuşak, bir elmas sorguç da listede yer alan diğer mücevherlerle bezeli takı ve eşyalardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 6a-6b).

Bozdurulan eşyalardan yeniden yaptırılan kap kakaklar da uzun bir listeyi oluşturmaktadır. Bunlardan altından yapılanların içinde altın leğen,²⁴ sahan ve kapak, gülabdan, çeşitli taslar, şeker kutusu, lenger, çatallı ve emzikli kahve ibriği, tepsi, şamdan ve mikras, maşraba, tuzluk, matara, kahve tepsisi vardır. Ayrıca bu kapların dışında bir tane de iskemle dikkat çekicidir. (TS. MA. d 00020. 001. 00: 6b).

Gümüş kaplar içinde şamdan ve mikras, abdest leğeni ve ibrik, çamaşır leğeni maşraba, hamam leğeni, kulplu tabe, sahan ve kapak²⁵ kulplu kahve ibriği, maşraba ve kapak,²⁶ yoğurt tası,²⁷ hama tası, şeker kutusu, kavanoz, sim kutu,²⁸ hoşaf tası, berber leğeni, emzikli ocak güğümü, faraşane,²⁹ buhurdan,³⁰ ateşdan, tandır sayılabilir. Çiçeklik, ocak siperi, iskemle, taam iskemlesi de yaptırılan diğer gümüş eşyalardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 7a-7b). Defterin bu kapların ağırlıkları ve hangi taşlarla süslendiğinin ağırlıkları ve kaliteleri hakkında detaylı bilgiler verilerek hazırlandığı ayrıca belirtilmelidir. Toplamda çok sayıda değerli taşın yanında iki yüz buçuk kıyye doksan yedi dirhem gümüş, kırk beş kıyye yirmi sekiz buçuk dirhem altın verilmiştir (TS. MA. d 00020. 001. 00: 8a).

Bozulan Eşyadan Çeyiz için Yaptırılanlardan Arta Kalan Maden Ve Taşarla Yaptırılan Parçalar

Bozulan eşyalardan Ayşe Sultan'ın çeyizi için yukarıda belirtilen eşyalar için verilen altın, gümüş ve mücevherlerden geri kalanlarla başka parçalar yaptırılmıştır. Bunlardan ilki "Şevketlü padişah alempenah hazretleri için yaptırılan kuşak için verilen taşlardır." şeklinde

16 Kırmızı, parlak renkli taş. (Ayverdi, 2010: 734).

17 İstiridyeye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert tane (Ayverdi, 2010: 561).

18 Mavi renkli, kıymetli bir taş (Ayverdi, 2010: 997).

19 Zümrüt yeşil renginden ötürü bereket, doğurganlık ve yağmurun simgesi olmuştur. Bu taşla ilgili pek çok inanış bulunmaktadır. Bu taşın koruyucu bir etkisinin olduğu düşünülmüştür. Eski zamanlarda simyacılar tarafından zümrüt yutulduğu zaman pek çok hastalığı iyileştirdiği ve gözleri koruduğuna inanılmıştır. Eskiden İran'da yolculuğa çıkanlar yılanlardan korunmak için yeşil bir şeride bağlayıp sol kollarına takarlarmış (Brunhammer, 2000: 135).

20 Bir tür su kabı (Parlatır, 2006: 142).

21 İki de II. Mustafa'nın kadınlarından (Uluçay, 1985: 73).

22 Tarih III. Ahmet dönemini gösterse de bu isimde bir kadın kaydı yoktur (Uluçay, 1985: 97-83; Sakaoğlu, 2003: 328).

23 III. Ahmet'in kızlarından (Uluçay, 1124: 85).

24 Bunun süslenmesi için yakut, zümrüt ve lal gibi taşlar da verilmiştir.

25 Sa'âdetlü Emetullah baş kadın hazretlerine ihsandır. Sene 1115 notu vardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 7a).

26 Sa'âdetlü Emetullah baş kadın hazretlerine ihsandır. Sene 1115 notu vardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 7a).

27 Sa'âdetlü Rukiyye ikinci kadına ihsandır. Safer sene 1116 notu vardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 7a).

28 Sa'âdetlü Fatma Sultan hazretlerine ihsandır. 9 Muharrem sene 1121 notu vardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 7a). III. Ahmet'in kızı olmalıdır (Uluçay, 1985: 83-84).

29 Sa'âdetlü Fatma Sultan'ın cihazları için ihsandır. 9 Muharrem sene 1121 notu vardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 7a). III. Ahmet'in kızı olmalıdır (Uluçay, 1985: 83-84).

30 Sa'âdetlü Fatma Sultan'ın cihazları için ihsandır. 9 Muharrem sene 1121 notu vardır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 7a).

kaydedilen ve bu suretle dönemin padişahı IV. Mehmet için yaptırıldığı anlaşılın kuşak için verilen taşların listesi vardır. Bunun için çeşitli kalitelere elmas ve yakutun verildiği anlaşılmaktadır. Bir diğer kayıta da padişaha ait *نار*?iki adet firuze verildiği anlaşılmaktadır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 9a).

Bir diğer kayıt bayramlık anlamına gelen ıydiyeliklere dairdir³¹. 1091 (1680-81) ve 1092 (1681-82) senelerinin ıydiyeliği için yaptırılan üçer takım elmas ve yedişer takım yakut düğmeler için iki ayrı senede benzer miktarlarda elmas, yakut ve altını verildiği anlaşılmaktadır (TS. MA. d 00020. 001. 00: 9a).

Son olarak “Şâtıran-ı hassanın kemerlerine ve taslarına ve yüküklerine ve hançerlerine ve gaddare ve kuşakları murassa’âtna verilen” başlığıyla kaydedilen mücevherlerin listesi bulunmaktadır. Şâtır padişahların bir kısım maiyeti halkına verilen addır. Bu kişiler merasim ve alaylardaki debdebeyi artırmak amacıyla padişahın maiyetinde giderlerdir (Pakalın, 1993: 311). Dolayısıyla üzerlerindeki kıyafetlerin ve teçhizatın göz alıcı olması beklenen durumlardandır. İncelediğimiz defterde arta kalan mücevherler onların bu teçhizatına verilmiştir. Bu listede çok sayıda çeşitli ebatlarda ve kalitede elmas, yakut, zümrüt, firuze bulunmaktadır. Daha sonrasında bunların toplamının ayrıca kaydedildiği görülmektedir (TS. MA. d 00020. 001. 00: 9b).

Sonuç

Osmanlı hanedanı üyesi bir sultanının çeyiz defterinin incelendiği bu çalışmada fark edilen ilk şey, “Sultanlara layık” deyiminin izleridir. Defter büyük ihtimalle Sultan İbrahim’in kızı, IV. Mehmet’in kız kardeşi Ayşe Sultan’a aittir. Görülmüştür ki bu çeyizin hazırlanmasında iki yöntem uygulanmıştır. İlki sipariş üzere yaptırmak, diğeri ise hazinede bulunan bazı eşyaların bozdurulup ayrıştırılıp elde edilen maden ve değerli taşlardan yeniden takı ve kap kakac yapmak.

Ayşe Sultan’ın çeyizi için yaptırılan mücevherlerle süslü takılar, giyim kuşam unsurları ve kap kakacıklar bütün ayrıntısıyla kaydedilmiştir. Bunların yapımında altın ve gümüş gibi madenler, süslemesinde elmas, zümrüt, lal, yakut, inci gibi taşlar kullanılmıştır. Yaptırılan parçaların kıymetinden olsa gerek ağırlıkları, kaliteleri ve sayıları titizlikle yazılmıştır.

Çeyiz için saray hazinesinden çıkarılıp bozdurulup yeniden mücevherli takılar ve kap kakacıklar da dikkat çekici sayıdadır. Elmas, yakut, zümrüt, lal ve incilerle bezeli bu ışıl ışıl takıların ve kap kakacıkların fiyat olarak değeri bilinmese de sorguç, bilezik ve küpelerle süslenmiş bir sultanın altın kaptan yemek yedikten sonra altın buhurdanının misklerle ferahlattığı odasında altın kahve ibriğiyle sunulan kahvesinden içerkenki hâli hayal edildiğinde şaşaaanın, zarafetin ve lüksün boyutları tahayyül edilebilmektedir.

Dikkat çeken husus mücevherlerden arta kalan maden ve taşların başka yerlere sarf edilmesidir. Diğer dikkat çeken husus bu takı ve kapların bazıları ilerleyen süreçte diğer II. Mustafa ve III. Ahmet’in kadınlarına ve kızlarına ihsan edilmiştir. Bu durum Osmanlı hazinesinde yaşanan bir çeşit dönüşümün göstergesidir.

Transkripsiyon

2a

İşbu defter ma'mûl-ı berây-ı Enderûn-ı Hümâyûn defterine hıfz ve pay-ı muhasebeye kayd kılındı 9 Cemaziye'l-âhir sene 93 Devletlü Ayşe Sultan Hazretlerinin cihâzları için Enderûn-ı Hümâyûn Hazinesinde mevcûd olan aynı ihsâr olunan eşya-yı murassa'ât ve sim evânilerdir ki zikr olunur.

Elmas ile murassa çiçek sorguç aded 1 (Rukiyye ikinci kadına ihsân olunmuşdur.)

Elmas ile murassa' peçe sorguç aded üç (Kebîrlisinden altı elması ihrâc olunub üç müceddiden yapıdırılan kuşağına ve ellisi siyah süstkâr³² altun kuşağa vaz' olunmuşdur. Ve biri tepeliğe vaz'

Kırmızı ve yeşil mina üzere $\frac{1}{2}$ küpeki ile on yapraklı elmas kemer kuşak aded bir (ıydiyeye düğmeler için bozulmuşdur. Sene 1117)

Zemini yeşil minalı ortasında bir kebîr ve etrafında yiğirmi altı vasat altı sagîr ve otuz hurde elmas ile murassa kuşak aded bir (berây-ı isti'mâl-i hümâyûn müceddiden yapıdırılmışdır. Çelenk tarzı sorguç için bozulmuşdur. Sene Zi'l-ka'de 1117)

Bayrak resimli kırmızı ve yeşil ve beyaz minakârî yirmi sekiz (27) vasat ve doksan dört hurde elmaslı üdî çengâl kuşak aded bir (Mevcûddur. İhdâ olundu Muharrem sene 137. Hurde üdî değıldir. Üç paftalı kuşaktır.)

Kırmızı minakârî kırk dört elmaslı çifte bilazik çift bir (Emetullah baş kadın hazretlerine ihsân sene 1115)

Kırmızı ve beyaz ve minakârî yirmi iki çar köşe vasat elmaslı bilazik çift (Fransız Balyosu rikâb-ı hümâyûna yüz sürdükdde ihdâ eylediği bilazikdir.

Orta haneleri elmas beşer ayaklı La'l küpe çift karat dört yüz sekiz. (Baş kadın hazretlerine ihsân 1115) (Darû's-sa'ade hazretlerinin Enderûn-ı Hümâyûn hazinesine teslim eyledikleri murassa'ât ile teslim olunan küpedir.)

Kebîr zümrüd küpe çift bir kırat dokuz yüz yetmiş üç (Gümrük emini Hüseyin ağa marifetiyle yapıdırılub darû's-sa'ade ağası hazretleri tarafından Enderûn-ı Hümâyûn hazinesine teslim olunan küpedir.) (Bozdurulub berây-ı istim'âl iki yüsuff³³ sorguç yapıdırılmışdır.)

Sim sahan ma'a kapak aded on beş, kıyye³⁴ otuz, dirhem yüz yirmi

Sim vasat ta'am sahan ma'a kapak aded 10, kıyye dokuz buçuk, dirhem yüz otuz beş

Sim şem'dân aded dört, kıyye on buçuk, dirhem yüz seksen

Sim sagîr kahve tepsisi aded sekiz, kıyye 3, dirhem yüz yetmiş

31 İyd: bayram (Parlatır, 2006: 676).

32 Gevşek (Parlatır, 2006: 1546).

33 Altı dar, üstü geniş ve dilimli bir çeşit başlık (Parlatır, 2006: 1845).

34 Kıyye bir ağırlık ölçü birimidir. Osmanlı Devleti'nde zaman ve bölgeye göre farklılıklar ortaya çıkabilmiştir. Diğer adı okka olan kıyyenin standart ölçüsü 1 okka = 4 lidre = 6 ukıyye = 40 şer'1 ukıyye = 2662/3 miskal = 400 dirhem şeklindedir (Kallek, 2007: 338).

Defa sim kahve tepsisi aded on, dirhem otuz, kıyye beş
 Sim kebîr kahve tepsisi aded bir, kıyye bir, dirhem yüz
 Sim ayaklı leğen ma'a ibrik aded iki, kıyye üç buçuk
 Defa ayaklı sim leğen ma'a ibrik aded bir kıyye iki dirhem yüz yetmiş beş
 Zincirli sim ateşdân aded iki, kıyye iki buçuk, dirhem yirmi
 2b

Taş ihrâc olunan sorguç aded 1

Mezbûr sorguçdan üç elmas dahi ihrâc olunan ikisi hazinedar ustanın küpesine vaz' ve biri dahi harem-i şerif tarafundan gelan üzer ayaklı elmas küpenin bu elmas nâKIZ olmağın vaz' ? sene Zi'l-ka'de 1115. Beş aded dahi berây-ı isti'mâl-ı hümâyûn yapıdırılan sim kuşağa vaz' Muharrem 1116

*

Def'a taşları ihrâc olunan sorguç kıt'a 2

(Mezkûr iki kıt'a sorgucun kebîr ve vasat taşları ihrâc ve sa'âdetlü Fatma Sultanın cihâzları için sarf olunub sagîr elmasları ile hâlî üzere hıfz-ı şed. Receb sene 1121.

Sagîr elmasları altunuyla bozulub berây-ı isti'mâl zât-ı hümâyûn üzere sarf-ı şed. Zi'l-hicce sene 1123.

3b

Zincirli sim matara aded bri kıyye bir, dirhem yüz kırk beş
 Sim sûrahi çiçeklik aded beş kıyye iki buçuk, dirhem elli
 Sim kahve altı tepsisi aded bri kıyye üç buçuk, dirhem yetmiş
 Sim kilidî aded bir, kıyye bir, dirhem yüz altmış
 Sim ocak küreği aded bir, kıyye bir buçuk, dirhem yüz yetmiş
 Sim maşa aded bir, kıyye iki, dirhem yüz altmış
 Yeni evânî sim kıyye yetmiş beş buçuk, dirhem seksan beş

*

Taşra hazinede mevcûd olub cihâz için Enderûn-ı Hümâyûn hazinesine teslim olunub hıfz olunan murassa'âtdır.

Elmas sorguç aded bir (Ümmü Sultan'a gönderilmişdir. Sene 110 Cemaziye'l-evveldir.)

Elmas kuşak aded bir (harem-i şerifde merâmı ve Mihrîşah kullarına ihsân sene 1121 Ca)

Elmas bilazik çift bir (Saadetli Afife kadına ihsân olunmuştur. Sene 1110 Şevval harem-i hassada mestûrdur.)

Orta haneleri birer elmas beş ayaklı incü küpe çift (Mevcûddur müşahede olundu dirhem 15, 5. Muhayyiren³⁵ iştira olunmuşdur. (ifrâz)

4a

Sa'âletlü Ayşe Sultan hazretlerinin cihâzı için Enderûn-ı Hümâyûn hazinesinden ve has oda hazinesinden ve silâh-dâr ağa zabtında olan eşya-yı murassa'ât olunan ve sim evânîlerden ihrâc olunub bozulan eşya ve çıkan taşlardır ki zikr olunur.

Enderûn-ı Hümâyûn hazinesinden ihrâc olunub bozulan eşyadır.

*

Altı kıt'a mücevher pençe sorguçdan çıkan taşlardır.

Elmas kebîr aded on üç

Elmas-ı vasat aded seksan üç

Elmas sagîr aded yüz yetmiş altı

Sagîr damla yakut aded iki

*

On bir paftalı bir kıt'a kemer kuşakdan çıkan taşlardır

Elmas kebîr aded bir

Elmas vasat aded yüz beş

Elmas sagîr aded on sekiz

*

Beş kıt'a ön kuşakdan çıkan taşlardır.

Elmas kebîr aded beş

Elmas vasat aded yüz yirmi iki

Elmas sagîr aded seksen altı

Hurde Damla yakut aded altmış dört

*

Bir çift elmas ile murassa' bilazikden çıkan taşlardır.

Elmas kebîr aded on iki

Hürmüz³⁶ incü aded üç, dane üç yüz.

Portakal incü aded yüz beş

*

On iki yakutlu elmas ile murassa' bir kıt'a istifandan çıkan

Elmas kebîr aded on üç

35 Muhayyir bir tür lale (Parlatır, 2006: 1120).

36 Hürmüz boğazı civarında çıkan ak inci (Parlatır, 2006: 663)

Elmas vasat aded otuz yedi
Elmas hurde aded on iki

*

Damgasız ve iki damga ile olub buzulan evânîleridir.
Sim sahan ma'a kapak aded otuz dokuz kıyye doksan iki, dirhem yüz kırk
Sim sagîr sahan ma'a kapak aded on bir kıyye on iki, dirhem yüz elli
Sim kebîr tebsi aded bir kıyye on beş, dirhem doksan
Sim sagîr tepsi aded dört, kıyye on buçuk
Sim kebîr lengeri ma'a kapak aded üç kıyye beş buçuk, dirhem kırk beş
Sim baklava tebsisi ma'a kapak aded iki, kıyye sekiz, dirhem elli

4b

Sim تازارمانه aded bir, kıyye on bir buçuk
Sim kebîr şem'dân aded iki kıyye dokuz buçuk
Beş kıt'a ocak tahtaları simî kıyye otuz beş, dirhem yüz yirmi
Sim leğen aded üç
Sim şem-dân aded dört
Sim sagîr tas ma'a tebsi aded dört
Be hesap bu üç madde kıyye dokuz buçuk dirhem yüz
Sim leğen ma'a ibrik aded dört kıyye sekiz, dirhem doksan
Sim rikâb çift beş, kıyye sekiz, dirhem yüz yirmi
Yekûn bozulan evânî sim kıyye iki yüz yirmi yedi dirhem beş yekûn baki hâlis sim kıyye iki yüz üç dirhem on altı

5a

Has oda hazinesinden ihrâc olunub eşya-yı murassa'ât ve altın eşyalardır.
On beş kıt'a altun kılıçdan elmas ve la'l ve yakut ve piruzedir ki zikr olunur
Elmas kebîr aded seksen altı

Elmas vasat yüz yirmi beş
Elmas sagîr ve hurde aded üç bin iki yüz kırk beş
Yakut kebîr aded on sekiz
Yakut vasat ma'a damla aded iki yüz doksan
Yakut sagîr ve hurde ma'a damla aded iki bin üç yüz kırk bir
La'l kebîr aded yedi
La'l vasat aded on üç
Vasat zümrüd aded doksan iki
Sagîr zümrüd aded iki yüz otuz iki
Hurde zümrüd aded iki
Kebîr tahta zümrüd aded bir
Piruze aded iki yüz yiri bir

*

Üç kıt'a mücevher sorguçdan çıkan taşlardır
Elmas kebîr aded yirmi
Elmas sagîr ve hurde aded yüz altmış dört
Yakut vasat aded iki
İncü aded dokuz

*

Sekiz kıt'a mücevher altun paftadan çıkan taşlardır
Elmas sagîr aded yüz yirmi
Vasat ve sagîr yakut pençe aded kırk dekiz

*

Küpelik içün taçdan ihrâc olunan
La'l kebîr aded iki, iki yüz yedi kıratdır

*

Altun evânîlerinden ihrâc olunub bozdurulan altun eşyalardır
Kını ve kabza sade altun كوددی gövde? aded iki, kıyye iki, dirhem yüz elli
Altun kebîr şem'dân aded iki, altun tebsi aded bir kıyye on sekiz buçuk
Altun şem'dân aded bir, altun bâdiye kıyye on üç, dirhem seksen dört
Def'a altun şem'dân aded bir altun bâdiye aded bir kıyye on üç, dirhem on
Yekûn evânî altun kıyye kırk yedi, dirhem kırk dört

5b

Silâh-dâr ağanın zabtında olub bozulan iki kıt'a mücevher kılıç ve altı kıt'a mücevher hançerden çıkan taşlardır
İki kıt'a mücevher altun kılıçdan çıkan taşlardır.
Elmas kebîr aded kırk iki
Elmas vasat aded seksen dört

Elmas sagîr ve hurde aded yüz kırk
 Yakut vasat aded yirmi iki
 Tahta sagîr yakut aded iki yüz
 Kebîr tahta la'l aded bir
 Altı kıt'a mücevher altun hançerden çıkan taşlardır
 Elmas kebîr aded yüz
 Elmas vasat aded yüz elli bir
 Elmas sagîr ve hurde aded yüz seksan üç
 Yakut vasat aded yedi

*

Devletlü Ayşe Sultan hazretlerinin cihâzı için Enderûn-ı Hümâyûn hazinesinden ve has oda hazinesinden ve silâh-dâr ağa zabtında olan eşyadan ifrâz olub bozulan eşya-yı murassa'ât evânîden bâlâda müfredâtıyla tahrir olunduğu üzere bi'l-cümle hasıl olan taşlar ve zer ve simin yekûndur.

Elmas kebîr aded iki yüz doksan iki
 Elmas vasat aded yedi yüz on
 Elmas sagîr ve hurde aded dört bin yüz kırk dört
 Yakut kebîr aded on sekiz
 Yakut vasat aded üç yüz altmış dokuz
 Yakut sagîr ve hurde ma'a damla aded iki bin altı yüz yedi
 La'l kebîr aded on
 La'l vasat aded on üç
 Zümrüd kebîr aded bir
 Zümrüd vasat aded doksan iki
 Zümrüd sagîr aded iki yüz otuz iki
 Zümrüd hurde aded iki
 İncü dne dokuz
 Hürmüz incü dane üç yüz
 Portakal dane incü yüz beş
 Piruze aded iki yüz yirmi
 Bi'l-cümle murassa' eşyalardan çıkan altun kıyye on altı, dirhem yüz on, evânîlerden çıkan altun kıyye kırk yedi, dirhem kırk dört yekûn altun kıyye altmış üç, dirhem yüz elli dört.
 Bozulan evânîlerden çıkan hâlis sim kıyye iki yüz üç, dirhem on altı

6a

Zikr olunduğu üzere Enderûn-ı Hümâyûn hazinesinden ve has oda hazinesinden ve silâh-dâr ağa zabtında olan murassa'ât ifrâz olunub bozulan eşyadan çıkan taşlardan devletlü Ayşe Sultan hazretlerinin cihâzı için ihzâr olunan eşya-yı murassa'ât ve altun ve sim evânîlerdir.

*

Düğmeleri ile elli takım elmas ile murassa' çaprast için verilen
 Elmas kebîr aded yedi yüz doksan dört, kırat yedi yüz altmış beş
 Elmas vasat aded üç yüz yirmi dört yüz otuz beş buçuk
 Elmas hurde aded bin dört yüz dört kırat iki yüz altmış sekiz buçuk
 Altun kıyye elli, dirhem sekiz

(Bir takımı Emetullah baş kadın efendiye ihsân sene 1115. Bir takımı Rukiyye ikinci kadına ihsân olunmuşdur. Sene Cemaziye'l-evvel 1116. Bir takımı üçüncü bir takımı dördüncü kadına ihsandır. Sene Safer 1121. Bir takımı altıncı kadın efendiye ihsandır sene Rebî'ü'l-âhir 1125

Biri mevcûddur müşahede olundu. Vasat elmas 90, düğmelerdir 297 ifrâz hesab 4020 sene Muharrem 127
 Ba fermân-ı hümâyûn kebîr olmaduğu malûm-ı hümâyûnları olmağla iş bu mahalle şerh verildi.

*

Bir çift elmas ile murassa' ^{سند} sanduk? bilazik için verilen

Elmas kebîr aded on altı, kırat kırk dört

Elmas sagîr aded otuz iki kırat on dört altun dirhem altmış (Sa'âdetlü ikinci Rukiyye Kadın hazretlerine ihsandır. Sene Safer 1116

*

Bir çift çifte elmas bilazik için verilen

Elmas vasat aded otuz altı, kırat kırk altı

Elmas sagîr aded yetmiş iki, kırat otuz beş

Altun dirhem doksan iki (Âlicenab baş kadına ihsân olmuşdur Şaban sene 1109

*

Bir çift La'l bilazik için kuyumcu başı verilen

Kebîr La'l aded on iki, kırat altmış üç

Elmas sagîr aded yirmi dört, kırat sekiz buçuk

Altun dirhem kırk iki (Afife kadına ihsandır fi Receb 105?)

*

Elmas ile murassa' dokuz kıt'a kebîr düğme için verilen

Elmas kebîr aded dokuz, kırat on iki

Elmas vasat aded yüz kırk dört kırat yetmiş

Altun dirhem iki yüz yetmiş bir (Mücediden yapıdırılan çaprasta vaz' olunmuşdur. Sene Rebî'ü'l-âhir 1116)

*

Dudu elmaslı yüz altmış aded ³⁷askı habbeleri ? için verilen

Elmas hurde aded altı yüz kırk, kırat yetmiş altı.

Altun dirhem seksan dört

Ba elmas hurde dört yüz, habbe 100 (Elli dört hurde elmas ihrâc. Müceddiden yapıdırıldı. Sad âsitâna sarfdır. Sene Rebî'ü'l-evvel 1125.

(Altmış aded habbesi bozdurulub Saliha kadına habbeleri yapıdırılmışdır. Sene 1111 Rebî'ü'l-âhirde harc-ı hassada mesturdur.)

Yüz habbe üç yüz kırk altı hurde elmaslı mevcûddur müşahede olundu. Dirhem 25 Muharrem sene 127. ifrâz)

*

Dokuzar elmaslı bir çift elmas küpe için verilen

Elmas kebîr aded yirmi, kırat kırk beş, buğday³⁸ bir

Altun dirhem on buçuk

(Muhtar kadına ihsandır. Sene 1108 Cemaziye'l-evvel)

*

On paftalı bir kıt'a kemer kuşak için verilen

Elmas kebîr aded on bir, kırat on üç, buğday dört

Elmas vasat aded yüz elli, kırat seksan dört buğday bir

Elmas sagîr aded on sekiz kırat on bir, buğday bir

(Sa'âdetlü dördüncü kadın hazretlerine ihsân olmuşdur. Sene Muharrem 1119.)

*

On iki paftalı bir kıt'a istefan için kuyumcu başıya verilen

Elmas kebîr aded on bir, kırat on dört

Elmas vasat aded otuz altı, kırat yirmi yedi buçuk

Elmas hurde aded on iki, kırat iki

Yakub kebîr aded bir kırat yedi

Altun dirhem seksan beş

(Sa'âdetlü Ümmügülsüm Sultan hazretlerine ihsândır Receb sene 1124)

6b

İki tarafı murassa' altun bir kıta ayine için kuyumcu başıya verilen

Hurde elmas aded üç yüz yirmi, kırat seksan buçuk

Yakut vasat aded doksan altı, kırat yüz on dokuz

Yakut sagîr aded iki yüz sekiz, kırat yüz otuz yedi

Kebîrice la'l aded iki, kırat on iki

Vasat zümrüd aded yirmi dört, kırat otuz beş

Hurde yakut aded üç yüz yetmiş altı, kırat yüz üç

Hürmüz incü dane üç yüz, kırat üç yüz altmış üç

Portakal incü dane yüz otuz iki

Altun ma'a taş dirhem sekiz yüz yetmiş

(Bir tarafı ayna yapıdurulub sa'âdetlü Emetullah baş kadın hazretlerine ihsân olunmuşdur. Sene 1115. Bir tarafı dahi sa'âdetlü ikinci Rukiye kadın hazretlerine ihsân olunmuşdur. Safer sene 116.

*

Elmas ile murassa bir kıta sorgu için verilen

Elmas kebîr aded bir, kırat dört, buğday üç

Elmas vasat aded on üç, kırat yirmi dört, buğday bir

Elmas sagîr aded on üç, kırat on, buğday üç

Altun dirhem altmış sekiz

(Cihâzi için mevcûd olandan devletlü Hatice Sultan hazretlerine ihsân buyurulan sorgu yerine yapılmıştır. İfrâz. Mevcûddur müşahede olundu dirhem 67, Muharrem sene 127)

*

Üçer paftalı kir kıta kuşak için verilen

Elmas kebîr aded üç, kırat yedi buçuk

Elmas vasat aded otuz, kırat kırk dört

Elmas hurde aded yetmiş dört, kırat yirmi üç

Altun dirhem yüz kır beş

37 Hayye: yılan (Parlatır, 2006: 607).

38 Miskalın 2' de bir olan ölçü. (Parlatır, 2006: 214).

(Mevcuddur müşahade olundu. Dirhem 145 Muharrem sene 127.)
(ifrâz) (biri sultana ihsândır.)

*

Bir kıta altun leğen ve ibrik için verilen
Sagîr yakut aded elli bir, kırat elli
Sagîr zümrüd aded yirmi üç, kırat yirmi sekiz
Habbe La'l aded bir
Altun kıyye iki buçuk, dirhem yüz seksan beş.

(İfrâz, Muharrem sene 127. Mevcûddur müşahede olundu. Dirhem 604, 5; bir kıta altun sabun tebsisi 40=644, 5

*

Altun sahan ma'a kapak aded dört, kıyye yedi, dirhem elli dört

*

Altun gülâbdân aded otuz, dirhem iki yüz yetmiş (her biri dokuz dirhem olmak üzeredir.)

*

Altun vasat kıta sahan ma'a kapak aded dört
Altun iskemle aded bir
Kıyye elli, dirhem yüz doksan dört

*

Altun tas ma'a kapak aded dört
Altun burunlu tas aded bir
Altun lengeri aded dört
Altun tuzluk aded bir
Altun şeker kutusu aded bir
Emzikli ve çatallı altun kahve ibriği aded bir
Kıyye altun elli, dirhem yetmiş dört

*

Altun kebîr şem'dân ma'a mikras aded bir, altun kebîr tebsi aded bir altun kıyye on, dirhem iki yüz doksan yedi

*

Altun kebîr tebsi aded iki
Kahve tebsisi aded bir
Sagîr maşraba ma'a kapak aded bir
Altun kebîr şamdan ma'a mikras aded bir
Altun zincirli matara aded bir
Yekûn altun kıyye dokuz buçuk, dirhem on dört.

7a

Damgası ve iki damga ile olub Enderûn-ı Hümâyûn Hazinesinden ihrâc olunub bozulan eşyanın gümüşünden müceddiden yapılab
ihzâr olunan sim evânilerdir.

Sim kebîr şem'dân ma'a mikras aded iki kıyye on beş buçuk, dirhem yüz on beş

Sim abdest leğeni ma'a ibrik aded bir kıyye elli, dirhem yüz yetmiş

Sim cameşuy leğeni aded iki kıyye altı, dirhem yirmi beş

Güğüüm tarzı kebîr sim maşraba aded iki kıyye yedi buçuk, dirhem yüz doksan

Sim hamam leğeni aded bir kıyye beş

Sim iki kulplu tabe aded bir, kıyye bir buçuk, dirhem otuz dört

Vasat kıta sim sahan ma'a kapak aded on, kıyye on. (Sa'âdetlü Emetullah baş kadın hazretlerine ihsândır. Sene 1115)

Sim kulplu kahve ibriği aded iki, kıyye bir buçuk, dirhem yüz on

Vasat kıta sim maşraba ma'a kapak aded iki kıyye bir buçuk dirhem yüz kır beş (Sa'âdetlü Emetullah baş kadın hazretlerine ihsândır. Sene 1115.

Sim kapaklı yoğurt taşı aded iki, kıyye iki, dirhem doksan (Sa'âdetlü Rukiyye ikinci kadına ihsândır. Safer sene 1116.

Sim sagîr yoğurt taşı ma'a kapak aded bir, dirhem iki yüz elli

Sim şeşhane lengeri aded dokuz kıyye iki buçuk dirhem doksan beş

Mutallâ³⁹ sim lengeri aded dört, kıyye bir, dirhem altmış iki.

Burunlu hamam taşı aded üç (biri şeritkâridir), kıyye üç buçuk, dirhem seksan

Sim şeker kutusu ma'a kapak aded üç, kıyye bir, dirhem otuz iki

Sim kutu aded beş dirhem üç yüz elli iki (Sa'âdetlü Fatma Sultan hazretlerine ihsândır. (9 Muharrem sene 1121)

Sim kebîr kavanos ma'a kapak aded iki, kıyye üç, dirhem yüz doksan

Şim kebîr şem'dân ma'a mikras aded elli, kıyye yirmi dört, dirhem yüz on

Sim tebsili şem'dân ma'a mikras aded dört kıyye dört dirhem beş

Sim berber leğeni aded iki, kıyye üç, dirhem dört

Sim sim kulplu ^{سطل} aded altı, kıyye on üç buçuk, dirhem kırk

Sim hoş-âb taşı ma'a kapak aded üç, kıyye beş buçuk, dirhem yüz yirmi

Sim leğen ma'a ibrik aded üç, kıyye altı, dirhem yüz yetmiş
Sim emzikli ocak güğümü aded iki, kıyye iki buçuk, dirhem doksan yedi.

7b

Faraşhane aded bir kıyye bir buçuk, dirhem elli

Piruze ile karn mutalla sim faraşhane aded bir kıyye bir buçuk, dirhem kırk yedi (Sa'âdetlü Fatma Sultan'ın cihâzları için ihsândır. 9 Muharrem sene 1121)

Zincirli sim ateş-dân aded bir, dirhem üç yüz elli yedi

Sim ta'am iskemlesi aded iki, kıyye üç buçuk, dirhem yüz on yedi

Sim tandır ma'a ateş-dân aded bir, kıyye elli, dirhem yüz yirmi (Sa'âdetlü Fatma sultanın cihâzları için ihsândır. 9 Muharrem sene 1121)

Çiçeklik sim iskemle aded bir, kıyye üç, dirhem on beş

Sim ocak siperi aded bir, kıyye elli buçuk, dirhem yüz yetmiş

Sim mutalla mercanlı killeli buhurdan aded iki, kıyye bir buçuk, dirhem yüz yirmi (Sa'âdetlü Fatma sultanın cihâzları için ihsândır. 9 Muharrem sene 1121)

Mutalla sim şeşhane buhûr-dân aded bir dirhem üç yüz doksan beş (Muharrem sene 127)

(Mevcûddur görüldü sene 79)

8a

Bozulan murassa' eşyalardan çıkan taşlardan ve evânî ve sa'irelerden hâsıl olan altundan cihâz için zikr olunduğu üzere aded ve ecnâs ve kıratlarıyla vezinleriyle kuyumcu başıya teslim olunan taşlar ve altun ve simin yekunudur.

Elmas kebîr aded altı yüz altmış beş

Elmas vasat aded altı yüz seksan dokuz

Elmas sagîr ve hurde aded iki bin altı yüz dokuz

La'l kebîr aded on dört

Yakut kebîr aded bir

Yakut vasat aded doksan altı

Yakut sagîr ve hurde aded altı yüz otuz beş

Zümrüz vasat aded yirmi dört

Zümrüd sagîr aded yirmi üç

Habbe La'l aded bir

Hürmüz incü dane üçyüz

Portakal incü aded yüz otuz iki

Murassa' eşyalar için verilen altun kıyye on bir dirhem yüz yetmiş altı buçuk

(Murassa'ât için kuyumcu başıya verilen on bir vakiyye ile yüz yetmiş altı buçuk dirhem altun olub mu'tâd üzeredir. Her yüzde üçer dirhemi sarfû'l-pâr⁴⁰ için aşağı varıldıktan sonra on bir vakiyye ile otuz dokuz buçuk dirhem altun kalub hala kuyumbaşının yapub teslim eylediği murassa'âtın altunu dahi on bir vakiyye ile otuz dokuz buçuk dirhem olmak üzeredir.)

*

Altun evânîler için verilen altun kıyye kırk beş, dirhem yirmi sekiz buçuk

(Evânî için dahi kuyumcu başıya verilen kırk beş vakiyye ile yirmi sekiz buçuk dirhem altun olub mu'tâd üzeredir. Her yüz dirhemden üçer dirhemi sarfû'l-pâr için aşağı varıldıktan sonra kırk üç buçuk vakiyye ile seksan sekiz dirhemi hâlis altun kalur. hala kuyumcu başının yapub teslim eylediği altun evânîleri dahi kırk üç buçuk vakiyye ile seksan sekiz dirhem olmak üzeredir.)

*

Bozulan eşyalardan çıkan asl altundan cihâz eşyaları için bu cümle kuyumcu başıya verilen elli altı buçuk vakiyye ile beş buçuk dirhem altundan mu'tâd üzere her yüz dirhemde üçer dirhemden bir buçuk vakiyye ile yetmiş sekiz dirhem altun sarfû'l-pâr için aşağı varıldıktan sonra zikr olunduğu üzere eşya-yı murassa'ât vesâ'ir evânî elli dört buçuk vakiyye yüz yirmi dört buçuk dirhem altun olmuş olur.

*

Müceddiden yapıdırılan sim evânîler için verilen sim kıyye iki yüz buçuk, dirhem doksan yedi

(Müceddiden yapıdırılan sim evânîleri için kuyumcu başıya verilen iki yüz buçuk vakiyye ile doksan yedi dirhem sim olub mu'tâd üzere her yüz dirhemde üçer dirhemden beş buçuk vakiyye ve yüz otuz sekiz dirhem sim sarfû'l- par için aşağı varıldıktan sonra yüz doksan dört buçuk vakiyye ve yüz elli dokuz dirhemdir. Hala kuyumcu başının yapub teslim etdiği sim evânîleri dahi yüz doksan dört buçuk vakiyye ve yüz elli dokuz dirhem olmak üzeredir.)

8b sayfası boş

9a

Devletlü Ayşe Sultan hazretlerinin cihâzları için bozulan eşyalardan hâsıl olan taşlardan ve altun ve simden cihâz eşyasına verilen ma'ada yapıdırılan mücevherat vesâ'ir murassa'ât için kuyumcu başıya verilen taş ve altundur.

Şevketlü padişah alempenah hazretleri için yapıdırılan kuşak için verilen taşlardır.

Elmas kebîr aded beş, kırat yirmi üç buçuk

Bâbet⁴¹ sâni elmas vasat aded sekiz

Bâbet salis elmas aded otuz bir, kırat elli sekiz

40 Para (Parlatır, 2006: 1338).

41 Kategori (Parlatır, 2006: 138).

Elmas hurde aded yüz seksan kırat elli dört
Yakut sagîr aded yirmi altı kırat on altı

*

Bin doksan bir senesinde harem-i hümâyûn ıydiyyeliği için üç takım elmas ve on yedi takım yakut düğmelere (dökme?) verilen
Elmas hurde aded iki yüz elli iki, kırat altmış
Yakut hurde aded bin dört yüz yirmi sekiz, kırat iki yüz yetmiş dört
Altun dirhem bin üç yüz otuz

*

Bin doksan iki senesinde harem-i hümâyûn ıydiyyeliği için üç takım elmas ve on yedi takım yakut düğmelere (dökme?) verilen
Elmas hurde aded iki yüz elli iki, kırat altmış
Yakut vasat aded iki yüz altmış
Altun dirhem bin üç yüz otuz

*

Şevketlü padişah alempenah hazretlerinin ^{فاندين} vikâyetlerinde? olan altı kıt'a ^{فاندر} vaz' olunan
Piruze aded iki yüz yirmi dört

9b

Şâtıran-ı hassanın kemerlerine ve taslarına ve yüklüklerine ve hançerlerine ve gaddare ve kuşakları murassa'âtna verilen

Elmas sagîr aded elli
Yakut kebîr aded elli
Kebîr zümrüd aded üç
Zümrüd sagîr aded dokuz
Yakut vasat aded on
Yakut sagîr aded yirmi
Piruze aded yirmi

*

Cihâz için yapıdırılan eşyalardan çıkan taşlardan cihâz eşyalarına verileden ma'ada yapılan kuşak ve gaddareye düğmeler vesâ'ir
bu cümle için verilen taşların ve altunların yekûnudur.

Elmas kebîr aded beş
Elmas vasat aded otuz dokuz
Elmas hurde aded altıyüz doksan
Yakut kebîr aded elli
Yakut sagîr aded üç yüz yirmi üç
Yakut hurde aded bin dört yüz yirmi sekiz
Zümrüd kebîr aded üç
Zümrüd sagîr aded dokuz
Piruze aded iki yüz yirmi dört
Altun kıyye elli buçuk dirhem altmış

(Mu'tâd üzere her yüzer dirhemde üç dirhem sarfû'l- pâri ile altı buçuk vakiyye ve yüz kır iki dirhem altun verilmişdir.

10a

Enderûn-ı Hümâyûn Hazinesî'nden ve has oda hazinesinden ve silâh-dâr ağa zabtında olan eşyadan cihâz için ihrâc olunub boz-
durulan marassa'âtdan çıkan taşlardan ve altun ve simden devletlü Ayşe Sultan hazretlerinin cihâzları için ihzâr lunan eşya-yı
murassa'ât için verilen taşlar ve evânilere verilen altun ve sim ile cihâzdan mâ-ferman yapılan kuşak ve ıydiyye düğmelere verilen
bi'l-cümle taşlar ve zer ve simin yekunudur.

Elmas kebîr aded altı yüz yetmiş
Elmas vasat aded yedi yüz yirmi sekiz
Elmas sagîr ve hurde üç bin iki yüz doksan dokuz
Kebîr La'l aded on dört
Kebîr yakut aded yedi
Vasat yakut aded doksan altı
Sagîr ve hurde yakut aded iki bin üç yüz seksan altı
Vasat zümrüd aded yirmi yedi
Sagîr zümrüd aded otuz iki
Habbe La'l aded bir
Her⁴² incü dane üç yüz
Portakal incü aded yüz otuz iki
Piruze aded iki yüz yirmi dört
Altun kıyye altmış üç, dirhem yüz kırk yedi buçuk
Sim kıyye iki yüz buçuk, dirhem doksan yedi

*

Bozulan eşyalardan çıkan taşlardan ve zer ve simden cihâz için müceddiden yapılan eşya-yı murassa'ât vesâ'irlerine vaz' olunan-
dan ma'ada Enderûn-ı Hümâyûn hazinesinde mevcûd kalan taşlar
Küpelerin taş hanelerine ve kopçaya elmas vasat aded on iki, kırat yirmi altı (iki adedi hazinedar hekim usta bir çift kopça
yapdırılmıştır. Fi 9? Rebî'ü'l-evvel sene 99?)
Vasat edna elmas aded on, kırat elli buçuk (fi 27 Rebî'ü'l-evvel sene 99 hekim ustanın bilaziğine)
Elmas hurde aded dört yüz yirmi sekiz kırat yetmiş bir, buğday iki)
Yakut kebîr aded on, kırat yüz beş (Beşi edna ve yüzlüdür.)
Yakut vasat aded iki yüz yetmiş üç, kırat iki yüz seksan bir
Yakut sagîr ve hurde aded iki yüz yirmi bir, kırat kırk dört
Tacirden ihrâc olunan küpelik La'l kebîr aded iki, kırat yüz yedi (fi 15 Rebî'ü'l-evvel rebîülevvel sene 1100 سولون kadına ihsandır.)
La'l vasat aded yedi kırat yirmi bir
Kebîr tahte zümrüd aded bir kırat sekiz اقبیل akçıl? çıkmışdır.
Vasatça zümrüd aded yetmiş bir, kırat doksan buçuk
Sagîr ve hurde zümrüd aded iki yüz iki, kırat kırk iki, buğday üç
İncü aded dokuz, kırat on üç buçuk
Altun dirhem elli buçuk
Sim kıyye iki, dirhem yüz on dokuz.
10 b
Enderûn-ı Hümâyûn Hazinesi'nden ve has oda hazinesinden ve silâh-dâr ağa kulları zabtında olan eşya-yı murassa'ât ve altun ve
sim evânîlerinden ihrâc olunub devletlû Ayşe Sultan hazretlerinin cihâzi için bozulan eşyanın ve bozulduktan sonra hasıl olanından
cihâz eşyasına münasib olub ve yapulub ihsân olunan murassa' çaprast ve bilazik ve kebîr murassa' düğme ve askı haneleri ve küpe
ve kemer ve kuşak ve istefan ve ayına ve sorguç, vaz' olunan taşlar ve altun ve sim sahan ve şem'dân ve tebsi ve leğen ve ibrik vesâ'ir
evânîlere verilen zer ve sim fermân buyurulduğu üzere cihâz için bozulan eşyadan yapılan bir kıt'a kuşak ve harem-i hümâyûn için
yıllık düğmeleri ve şatıran-ı hassanın eşyaları murassa'âtına verilen ve baki mevcûd-ı hazine olan eşyanın müfredâtı defteridir.
Manzûr-ı devletleri buyuruldukda işbu defter ma'mûl olub buzılan eşyaların asl-ı defterde mahallerine şerh verilüb ve Enderûn-ı
Hümâyûn hazinesinden hıfz ve bir sureti baş kadına kayd olunmak için fermân-ı 'âlîleri ihsân buyurulmak bâbında fermân devletlû
ve sa'âdetlû sultanım hazretlerindir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declare that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Arşiv Malzemeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, TS. MA. d 00020. 001. 00.

Kitap ve Makaleler

- Açıkgöz, F. (2011). Fransızların 1681 Sakız Saldırısında Verdikleri Zarar Karşılığında XIV. Louis Tarafından IV. Mehmet'e Gönderilen Tarziye Hediyeleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 59–77.
- Akgündüz, A. (1995). *Osmanlı'da Harem*. OSAV.
- Aktaş, Y. B. (2006) *II. Mahmud'un Kızı Mihrimah Sultan'ın Sûr-ı Hümâyûnu*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Akyıldız, A. (1998). *Mümin ve Müsriif Bir Padişah Kız Refia Sultan*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Argıt, B. İ. (2014). *Rabia Gülnuş Emetullah Sultan 1640–1715*, Kitap Yayınevi.
- Argıt, B. İ. (2016). Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam. *Antik Çağlardan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, Ed. Coşkun Yılmaz, 230–264.
- Artan, T. (1999). 18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatın Meşruiyet Arayışına Katılımı. *Toplum ve Bilim*, 83, 292–322.
- Ayverdi, İ. (2010). *Misalli büyük Türkçe Sözlük*, Kubealti.
- Bilirgen, E. (2001). Osmanlılarda Altın Eşya Tutkusu. *P Sanat Kültür Antika*, 20, 150–169.
- Brunhammer, Y. (2000). Taşlar ve Simgeleri. *P Sanat Kültür Antika*, 17, 130–136.
- Covel, J. (2011). *Bir Papazın Osmanlı Günlüğü, Saray, Merasimler, Gündelik Hayat*. Çev. Nurten Özmelek, Dergâh Yayınları.
- Davis, F. (2009). *Osmanlı Hanımı*. Çev. Bahar Tırnakçı, YKY.
- Ekinci, C. (2019). *Osmanlı Sarayında ve Osmanlı Ümerası Arasında Altın ve Mücevher Kullanımı*. [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi.
- Er D. H., & Sipahioğlu, O. (2014). Kostüm Kitaplarında Osmanlı Giysileri Üzerine Bir Değerlendirme. *GSF Sanat Dergisi*, 24, 123–144.
- Ertuğ, Z. T. (2009). Sorguç. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 37, 378–380.
- İrepoğlu, G. (1996). Osmanlı Sarayında Mücevher. *Sanatsal Mozaik*, 14, 22–33.

- İrepoğlu, G. (2000). Bir İmparatorluğun Gökemi Osmanlı Mücevherleri. *P Sanat Kültür Antika*, 17, 100–111.
- İrepoğlu, G. (2000). Padişah Portrelerinde Mücevher. *P Sanat Kültür Antika*, 17, 112–119.
- Kallek, C. (2007). Okka'. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 33, 338–339.
- Karaca, F. (1997). Hanım Sultan. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 16, 28–29.
- Küpelı, Ö. (2015). Kösem Sultan'a Ait Bir Muhallefat Kaydı. *Cihannüma Tarih ve Cođrafya Araştırmaları Dergisi*, 1/2, 131–143.
- Küpelı, Ö. (2016). IV. Murad'ın Torunu Fatma Hanım Sultan'ın Muhallefatı. *Cihannüma Tarih ve Cođrafya Araştırmaları Dergisi*, 3/2, 163–175.
- Lady Montagu, (2008). *Şark Mektupları*, Çev. Asude Savan, Antik Yayınları.
- Neumann C. K. (2009). Birey Olmanın Alameti Olarak Tüketim Kalıpları: 18. Yüzyıl Osmanlı Meta Evreninden Örnek Vakalar. *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 8, 7–47.
- Oğuz, G. (2018). Bir Sultanın Giyiminden Kesitler: Fatma Sultan. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5(14), 248–274.
- Oğuz, G. (2018). Giyinmek mi Gösteriş mi? 1720–1722 Yıllarında İstanbul'da Kürk Kullanımı. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 114–141.
- Oğuz, G. (2018). Sultanların Mutfağındaki Mücevher: Fatma Sultan ve Ümmüğülsüm Sultan'ın Kap Kacaklar. *Kap Kacak Kitabı, Kitabevi*, 294–347.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. I, III. MEB.
- Reyhan C. (2008). *Osmanlı'da Kapitalizmin Kökenleri*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sağır, Y. (2016). Vâlide Turhan Sultan'ın Muhallefatı. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 20, 269–272.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı*, Ođlak Bilimsel Kitaplar.
- Tabakoğlu, A. (2008). *Türkiye İktisat Tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Tekin, R. (2018). Osmanlıda Üç Hanım Sultanın Ziyet Eşyası. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 297–317.
- Terzi, A. T. (2002). Osmanlı Hazinesi. *Türkler Ansiklopedisi*, 10, 893–903.
- Tezcan, H. (1995). Ferace. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 12, 349–350.
- Tezcan, M. (1983). Giyim Olgusuna Sosyo Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(16), 1983, s. 255.
- Tezci, a. H. (2021). *Mücevherde Osmanlı ve Günümüz Karşılaştırmaları*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T. C. Altınbaş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Plastik Sanatlar Anabilim Dalı Sanat Tasarım].
- Tuncer, Ş. (2011). *The Ottoman Imperial Festival of 1675: An Attempt At Historical Contextualization*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi.
- Uluçay, Ç. (1985). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. TTK.
- Uluçay, Ç. (1992). *Harem II*. TTK.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1978). Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi. *Bellekten*, XLII/165.

Structured Abstract

The treasury is generally defined as the place where money and valuables are stored, the cashier, the chest. The treasury in the Ottoman State mainly consists of two main parts. One of them is the Treasure-i Hâssa, the Enderun treasure, which is also called the inner treasure. The other is the Bîrun Treasure and it has also taken names such as finance treasury, state treasury, foreign treasury. Although it is not known exactly when this distinction was made in the Ottoman Empire, it is known that it continued to exist until the last quarter of the eighteenth century. The Bîrun Treasury is the general treasury of the state. The remaining income from this is generally transferred to the Enderun Treasury. Enderun Treasure also consists of subsections within itself. Enderûn Treasure fed through different channels; The Bodrum Treasury consisted of sub-units such as İfraz Treasury, Çilhane, Hasoda, Raht (Has Ahur), Hil'at (Enderûn Foreign Treasure) and Ceyb-i Hümâyûn (Harem-i Hümâyûn). Today, studies on the treasury structure of the Ottoman state, the income and expenses of the treasury have just begun to attract attention. Thanks to these studies, we do not only have income and expenditure data of the Ottoman History. It is possible to obtain information about the material culture of the period, especially thanks to the records kept about the Enderun treasury. For example, the clothing, jewellery, household goods and furnishings of the palace dignitaries; weapons used in the period; horse suits; sometimes even pastes, musks etc. provided for the sultan. At the same time, it is possible to get an idea about the functioning of the treasury structure by examining these records. At this point, it is understood that the Enderun treasury is in a transformation when it comes to expenditures in itself. One of the examples of this is the notebook we examined for this study.

The notebook examined for this study was obtained from the Ottoman Archives of the Presidency of the Republic of Turkey State Archives. The place number is TS.MA.d 00020.001.00. There are 9 microfilm images of the notebook. Microfilm images are two-sided, a and b. According to the Hijri calendar, the date of the book is 9 Cemaziye'l-ahir year 93. According to the Gregorian calendar, it corresponds to the date of 15 June 1682. When the book was kept, the sultan of the period was IV. Mehmet. In terms of content, it is a device, that is, a dowry book. The owner of the dowry is Ayşe Sultan. Ayşe Sultan must be the daughter of Sultan İbrahim who married İbşir Pasha.

When the notebook is examined, it is understood that Ayşe Sultan's dowry is not all. As far as it has been determined, this notebook was a notebook recorded for Ayşe Sultan's jewellery. Because dowry contains many elements. These can be expanded from clothing items to interior furnishings and household utensils.

Clothing is a phenomenon that contains many elements in itself. Dressing includes adorning as well as covering the body. At this point, the clothing elements give clues about the stance and gender of the person in society and have meanings beyond dressing in the Ottoman society. When the Ottoman dynasty members were in question, dressing became even more important because of its symbolic function. Using precious metals in clothes and jewelry and adorning them with jewels was one of the ways to symbolize power and power.

When Ayşe Sultan's dowry book was examined, it was seen that some pieces were taken from the treasury and reserved for the dowry. Among them is the crest. It has been seen that the crests, which are among the symbolic heads of the members of the dynasty, are decorated with precious stones. It can be imagined that Ayşe Sultan's beauty is added to her beauty with her interrogator shining brightly with these stones. Another jewellery item on the list is the bracelet. It is understood that this is also decorated with diamonds. There are also two pairs of earrings made of emerald and garnet. Apart from the jewellery, it was seen that utensils were reserved for Ayşe Sultan's dowry from the Enderun treasury. There are parts such as pan and lid, ta'am sahan and lid, candlestick, various trays, basins and pitchers, firepots, jugs, flasks and locks in these vessels. It is generally made of silver.

Some items from the Enderun treasury were also taken from the treasury for Ayşe Sultan's dowry and separated. For example, metals and jewels of various items such as crests, gold vessels, golden swords, silver rikab silver vessels were disassembled and separated for reuse. Among these items, there are pan and lid, trays of various sizes, lenger, baklava tray, candlesticks, basin, stove board, basin and pitcher

When the notebook was examined, it was seen that new items were made from these separated items. These include jeweled jewelry and utensils. Among the jeweled jewelry, there are fifty sets of crosses with buttons. Again, bracelets are worth mentioning. Two pairs of these are diamonds and one pair is garnet. Among the jewelry made is a pair of diamond earrings. There is also a two-sided mirror made of gold decorated with diamonds, rubies, emeralds and pearls. The utensils made are golden basin, pan and lid, gulabdan, various bowls, sugar box, lenger, coffee pitcher with fork and spout, tray, candlestick, mug, salt shaker, flask, coffee tray. Candlestick and mikras in silver vessels, ablution basin and ewer, laundry tub, bath tub, tabe with handle, dish and lid handled coffee pitcher, mug and lid, yoghurt bowl, hama bowl, sugar box, jar, compote bowl, barber basin, spout furnace, pantry, censer, fire, tandoor can be counted. Flowerpots, hearth shields, chairs, and full chairs are other silverware.